

Юридическа отговорност на медицинските специалисти (обща характеристика)

1. Видове юридическа отговорност

	Вид	Основание	Особености
1	Гражданска (чл. 45 – 54 ЗЗД)	<i>Деликт</i> (виновно причиняване на вреди или неправомерно увреждане)	- <i>цел</i> : да възстанови нанесени вреди; - <i>реализира се от</i> : граждански съдилища по инициатива на пострадалото лице; - <i>изразява се в</i> : възникването на задължение за обезщетяване на причинените вреди (от тук идва и обозначаването ѝ като имуществена); - <i>предпоставки</i> : деяние, противоправност, вреда, причинна връзка и вина (всички форми).
2	Дисциплинарна (чл. 186 – 199 КТ)	<i>Простъпка</i> (нарушение на трудовата дисциплина)	- <i>цел</i> : да предотврати последващи нарушения на трудовата дисциплина; - <i>реализира се от</i> : работодателя, определено от него лице или от друг орган, оправомощен със закон; - <i>изразява се в</i> налагането на дисциплинарно наказание: отправянето на забележка, отправянето на предупреждение за уволнение или извършването на уволнение; - <i>предпоставки</i> : деяние, противоправност (неизпълнение на трудово задължение), вина (всички форми).
3	Административно-наказателна (чл. 6 – 21 ЗАНН)	<i>Административно нарушение</i> (неспазване на административни изисквания)	- <i>цел</i> : 1) да се предупреди и превъзпита нарушителят към спазване на установения правен ред и 2) да се въздейства възпитателно и предупредително върху останалите граждани; - <i>реализира се от</i> : компетентните административно-наказателни органи; - <i>изразява се в</i> налагането на административно наказание: обществено порицание, глоба или временно лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност; - <i>предпоставки</i> : деяние, противоправност (деянието нарушава установения ред на държавното управление), съставомерност (деянието е обявено за наказуемо с административно наказание, налагано по административен ред), вина (непредпазливите деяния не се наказват само в изрично предвидените случаи чл. 7, ал. 2 ЗАНН).
4	Наказателна (чл. 9 – 16 НК)	<i>Престъпление</i> (осъществяване на състава на престъпно деяние)	- <i>цел</i> : 1) да се поправи и превъзпита осъденият към спазване законите и добрите нрави, 2) да се въздейства предупредително върху него и да му се отнеме възможността да върши други престъпления и 3) да се въздейства възпитателно и предупредително върху другите членове на обществото; - <i>реализира се от</i> : наказателните съдилища по инициатива на пострадалия (дела от частен характер) или по инициатива на прокурора (дела от общ характер); - <i>изразява се в</i> налагането на наказание: доживотен затвор без замяна, доживотен затвор, лишаване от свобода, пробация, конфискация на налично имущество, глоба, лишаване от право да се заема

			определена държавна или обществена длъжност, лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност, лишаване от право на получени ордени, почетни звания и отличия, лишаване от военно звание, обществено порицание; - <i>предпоставки</i> : деяние, обществена опасност, вина (за разлика от административнонаказателната отговорност непредпазливите деяние се наказват само в предвидените от закона случаи – чл. 11, ал. 4 НК), съставомерност (деянието е обявено от закона за наказуемо).
--	--	--	--

2. Принципи при търсенето на юридическа отговорност

2.1. Принцип на вината

а) *правилото*:

- *без вина няма отговорност*

(санкционира се субективното отношение на дееца към извършваното от него деяние);

Конкретни разпоредби, в които е формулиран принципът:

- чл. 45 ЗЗД посочва, че вредите следва да да причинени „виновно“;
- чл. 47, ал. 1 ЗЗД: неспособният да разбира или да ръководи постъпките си не отговаря за вредите, които е причинил в това състояние, освен ако неспособността е причинена виновно от самия него;
- чл. 6 ЗАНН и чл. 9 НК: изискват деянието да е „извършено виновно“;

б) *изключения*:

- гражданско отговорност за вреди, произлезли от вещи

Конкретна хипотеза:

- чл. 50 ЗЗД: отговорност на собственика или на лицето, което осъществява надзор върху една вещь за вредите, произлезли от нея

2.2. Принцип за личния характер на отговорността

а) *правилото*:

- юридическата отговорност *се налага единствено по отношение на лицето*, което е извършило съответното противоправно поведение;

Конкретни разпоредби, в които е формулиран принципът:

- чл. 35, ал. 1 НК: наказателната отговорност е лична;
- чл. 35, ал. 2 НК: наказание може да се наложи само на лице, извършило предвидено в закона престъпление

б) *изключения*:

- гражданската отговорност *за действията на трети лица*

Конкретни хипотези:

- чл. 47, ал. 2 ЗЗД: отговорност на лицето, което е задължено да упражнява надзор, за вредите причинени от неспособен;
- чл. 48, ал. 1 ЗЗД: отговорност на родителите и осиновителите, които упражняват родителските права, за вредите причинени от техните непълнолетни деца;
- чл. 49 ЗЗД: отговорност на работодателя за вредите причинени от неговите работници или служители;
(прим: гражданската отговорност на лечебното заведение за допуснатите от работещите в него лекари грешки при диагностицирането или при лечението).

2.3. Принцип на съразмерност на отговорността

а) правилото:

- тежестта на наказанието (т. е. съдържанието на неблагоприятните последици за нарушителя или засягането на неговите права) е *съответно* на тежестта на извършеното от него правонарушение;

Конкретни разпоредби, в които е формулиран принципът:

- чл. 51, ал. 1 ЗЗД: обезщетение се дължи за всички вреди, които са пряка и непосредствена последица от увреждането;
- чл. 189, ал. 1 КТ: при определяне на дисциплинарното наказание се вземат предвид тежестта на нарушението, обстоятелствата, при които е извършено, както и поведението на работника или служителя;
- чл. 27, ал. 2 ЗАНН: при определяне на наказанието се вземат предвид тежестта на нарушението, подбудите за неговото извършване и другите смекчаващи и отегчаващи вината обстоятелства, както и имотното състояние на нарушителя;
- чл. 35, ал. 3 НК: наказанието е съответно на престъплението;

- при правонарушенията в *клиничната медицина*: наказанието на медицинския специалист следва да отчете, от една страна, неговата квалификация и притежаваните от него допълнителни знания и умения във връзка с осъществяваната от него дейност, и от друга страна, обществената значимост на неговата професия и свързания с осъществяването ѝ обективен риск от увреждане на здравето на пациентите;

б) изключения:

- при *формалните* административни нарушения и престъпления налагат се наказания независимо от настъпването на определени неблагоприятни последици.

Конкретни разпоредби:

- чл. 216 ЗЗ: Медицински специалист, който наруши реда за регистрация, съобщаване и отчет, както и реда за изолация, изследване и диспансеризация на болни, преболедували, заразноносителни и контактни лица, се наказва с глоба от 300 до 1000 лв., а при повторно нарушение - с лишаване от правото да упражнява медицинска професия за срок от 6 месеца до една година;

- чл. 220. (1) Длъжностно лице, което не информира пациента относно обстоятелствата по чл. 88, ал. 1, се наказва с глоба от 300 до 1000 лв., а при повторно нарушение - с лишаване от правото да упражнява медицинска професия за срок от 6 месеца до една година.

- (2) Който окаже медицинска помощ без информирано съгласие на пациента или в нарушение на изискванията за даване на информирано съгласие от пациента, се наказва с глоба от 500 до 1500 лв., а при повторно нарушение - с лишаване от правото да упражнява медицинска професия за срок от 6 месеца до 1 година.

- (3) Длъжностно лице, което предостави здравна информация извън условията и реда на този закон и нормативните актове по прилагането му, ако не подлежи на по-тежко наказание, се наказва с глоба от 500 до 1500 лв., а при повторно нарушение - от 2000 до 6000 лв.;

- чл. 221а. (Нов - ДВ, бр. 41 от 2009 г., в сила от 02.06.2009 г.) Медицински специалист, който не изпълни задължение по чл. 125а, се наказва с глоба от 300 до 1000 лв., а при повторно нарушение - с лишаване от правото да упражнява медицинска професия за срок от 6 месеца до една година.

Съгласно чл. 125а 33:

(1) Медицинските специалисти са длъжни да уведомят дирекция "Социално подпомагане" по местонахождението на лечебното заведение за всяко дете, родено в лечебното заведение, за което е налице риск от изоставяне, включително при липса на документ за самоличност на майката при раждането на детето, при самотна майка, при многодетна майка, при майка със сериозни или множество заболявания.

(2) Медицинските специалисти, работещи в лечебните заведения или в здравните кабинети, са длъжни да уведомят органите на Министерството на вътрешните работи и дирекция "Социално подпомагане" за всяко дете, постъпило в лечебното заведение или посетило здравния кабинет, което е жертва на насилие.

2.4. Принцип на еднократност при реализирането на отговорността (non bis in idem)

а) правилото:

- за едно правонарушение може да се налага *само една санкция от съответния вид* юридическа отговорност

основание: наложеното наказание постига своята цел

Конкретни разпоредби, в които е формулиран принципът:

- чл. 189, ал. 2 КТ: за едно и също нарушение на трудовата дисциплина може да се наложи само едно дисциплинарно наказание;

- чл. 17 ЗАНН: никой не може да бъде наказан повторно за административно нарушение, за което е бил вече наказан с влязло в сила наказателно постановление или решение на съда;

(извод при правонарушенията в клиничната медицина: принципът на еднократност се прилага спрямо всеки отделен правен субект. Това обаче не означава, че юридическа отговорност от един и същ вид не може да бъде осъществена за една и съща лекарска грешка, както по отношение на конкретния лекар, който я е допуснал, така и по отношение на лечебното заведение, в което той е работил. Що се касае за гражданската отговорност – възниква солидарност с право на регресен иск)

б) изключения:

- с оглед принципът на *съдебната истина*

2.5. Принцип на кумулиране на различните видове юридическа отговорност

а) правилото:

- за едно и също деяние от извършителя може да се търси *отговорност от всеки един вид*;

основание: различните видове юридическа отговорност преследват различни цели

Конкретни разпоредби, в които е формулиран принципът:

- чл. 186, изр. 2 КТ: нарушителят се наказва с предвидените в Кодекса на труда дисциплинарни наказания независимо от имуществената, административнонаказателната или наказателната отговорност, ако такава отговорност се предвижда;

- при правонарушенията в *клиничната медицина*: един и същ медицински специалист за едно и също свое противоправно деяние може да бъде: осъден да изплати обезщетение на пациента, чието здраве е увредил; да бъде предубявден с уволнение и да бъде глобен от административно наказващ орган или осъден за извършеното от него престъпление;

б) изключение:

- *не се кумулират наказателната и административно наказателната*

основание: наказателната и административнонаказателната отговорност преследват общи цели, като разликата е единствено в преценката на законодателя относно обществената опасност на правонарушението (административно нарушение – престъпление)

Конкретни разпоредба, в които е формулирано изключението:

- общото в чл. 33, ал. 2 ЗАНН: когато се установи, че деянието, за което е образувано административнонаказателно производство, съставлява престъпление, производството се прекратява, а материалите се изпращат на съответния прокурор;
- отделни разпоредби, в които се посочва, че административно наказание се налага, „ако деянието не съставлява престъпление“ (вж. например чл. 32, ал. 1 и ал. 2 ЗАНН);

2.6. Принцип на срочност при търсенето на юридическа отговорност

а) правилото:

- възможността за реализиране на юридическата отговорност е *ограничена във времето*.

След изтичането на предвидения от закона краен срок тя не може да се търси. Смята се, че след този срок, реализирането на юридическата отговорност не може да постигне своети цели;

Конкретни разпоредби, в които е формулиран принципът:

- чл. 110 ЗЗД: с изтичане на петгодишна давност се погасяват всички вземания, за които законът не предвижда друг срок. За вземания от непозволено увреждане давността почва да тече от откриването на дееца (чл. 114, ал. 3 ЗЗД);
- чл. 194, ал. 1 КТ: дисциплинарните наказания се налагат не по-късно от 2 месеца от откриване на нарушението и не по-късно от 1 година от извършването му;
- чл. 82, ал. 1 ЗАНН: административното наказание не се изпълнява, ако са изтекли: а) две години, когато наложеното наказание е глоба; б) шест месеца, когато наложеното наказание е временно лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност; в) три месеца, когато наложеното наказание е обществено порицание;
- чл. 79, ал. 1, т. 2 НК: наказателното преследване и изпълнението на наказанието се изключват, когато е изтекла предвидената от закона давност (чл. 80 НК посочва конкретната продължителност на давностните срокове в зависимост от вида на извършеното престъпление – колкото по-голяма е обществената му опасност, толкова по-дълъг е срокът, в който може да се извърши наказателно преследване);

б) изключение:

- за реализирането на *казнаказателното преследване* за някои престъпления няма ограничения във времето с оглед изключително високата им обществена опасност.

Конкретни разпоредба, в които е формулирано изключението:

- чл. 79, ал. 2 НК: не се изключват по давност наказателното преследване и изпълнението на наказанието по отношение на престъпление против мира и човечеството (могат да бъдат извършени и от медицински специалисти – при използване на техните специални умения).

Литература:

Голева, П. Отговорност на лекаря за вреди, причинени на пациента. С., 2004.

Голева, П. Деликтно право. С., Феней, 2007.

Миков, И. За развитието на етическите кодекси в медицината. – Етика в българското здравеопазване. С., 2007, с. 426.

Славов, С. Лекарски грешки и лекарски деликти. С., ИК Сиби, 1996.